

Doc. dr. sc. Ivica Miškulin  
znanstveni suradnik  
Hrvatsko katoličko sveučilište  
Studijski odsjek povijesti  
Ilica 242  
10001 Zagreb

Doktorand Željko Karula, prof.  
Hrvatski studiji Zagreb  
Banovine Hrvatske 26b  
43000 Bjelovar

Primljeno/Received: 10.10.2014.  
Prihvaćeno/Accepted: 05.02.2015.

## JEDNO PISMO VELJKA DŽAKULE IZ SVIBNJA 1993. GODINE

**Sažetak:** U radu autor donosi prijepis jednog dokumenta iz povijesti zapadne Slavonije iz vremena Domovinskog rata. U njemu je iznesena svojevrsna kronologija djelovanja Veljka Džakule i njegove skupine, a upućen je predsjednicima Savezne Republike Jugoslavije i Republike Srbije, Dobrici Ćosiću i Slobodanu Miloševiću. Dokument se odnosi na njihovo djelovanje tijekom 1992. i prvih nekoliko mjeseci 1993. godine tijekom kojega se razdoblja ta skupina profilirala kao pobornik politike vrlo limitiranoga pregovaračkog procesa s hrvatskim vlastima. Uz dokument je priloženo kraće pojašnjenje okolnosti u kojima je nastao, odnosno upozoreno je na najvažnije dijelove.

**Ključne riječi:** zapadna Slavonija, Srpska oblast Zapadna Slavonija, Veljko Džakula, Domovinski rat

Potpisnik priloženog dokumenta je nekadašnji zaposlenik pakračke šumarije Veljko Džakula. Početkom devedesetih on se prometnuo u neslužbenog vođu pobunjenih zapadnoslavonskih Srba. Džakula je najprije došao na čelo pakračke organizacije Srpske demokratske stranke (SDS), a potom i na mjesto zamjenika predsjednika koordinacijskog tijela te stranke za cijelu Slavoniju, odnosno Regionalnog odbora SDS-a. Njegove organizacijske i druge vještine mogle su se prepoznati u svim najvažnijim aktivnostima SDS-a u zapadnoj Slavoniji: nacionalističkoj mobilizaciji tamošnjih Srba temeljenoj na isticanju tvrdnje o navodnoj ugroženosti, nasilnom pokušaju pripajanja pakračke općine Srpskoj autonomnoj oblasti (SAO) Krajina i koordinaciji brojnih izjašnjavaanja (referenduma) tijekom 1990. i 1991., koji su doveli do nelegalnih prekrajanja granica općina i mjesnih zajednica u svrhu stvaranja zaokružene teritorijalne jedinice, odnosno SAO Zapadne Slavonije, proglašene u kolovozu 1991. godine. Ukratko, Džakula je imao jednu od najistaknutijih uloga u svim trima

dominantnim oblicima srpskoga pobunjeničkog djelovanja u zapadnoj Slavoniji: političkom, institucionalnom i oružanom.<sup>1</sup>

Krajnji cilj srpske pobune u zapadnoj Slavoniji bio je pripajanje tog područja nastajućoj svesrpskoj državi. Potkraj studenog 1991. godine, u vrijeme okupacije Vukovara i sve prisutnijih napisa u medijima o skorom dolasku mirovnih snaga Ujedinjenih naroda (UN), Džakula je novosadskom *Dnevniku* izjavio: „I vlada SAO Zapadna Slavonija podržava predlog da se hitno u Hrvatsku upute vojne snage UN. Međutim, one mogu biti raspoređene samo na linijama prekida vatre, nikako ne na administrativnim [republičkim] granicama. Taman posla da se sada povlačimo na početne položaje i da predamo u ruke neprijatelja sve oslobođene srpske teritorije. Nikada više zapadna Slavonija neće biti Hrvatska. Nikada.“<sup>2</sup> Pobunjenički cilj bio je istovjetan i drugdje u Hrvatskoj. Ipak, za razliku od većine drugih čelnika SDS-a i drugih pridruženih organizacija, Džakula je bio spreman otići u Zagreb i razgovarati s predstavnicima hrvatskih vlasti. Sredinom ožujka 1991., nakon pakračkih događanja, jednu je takvu delegaciju u Zagrebu primio hrvatski predsjednik Franjo Tuđman: poručeno mu je kako hrvatski Srbi i dalje žele živjeti u Jugoslaviji kao jedinstvenoj državi.<sup>3</sup> Tu je završavala svaka Džakulina spremnost na ozbiljne pregovore. Od usporednog korištenja taktike oružane pobune i spremnosti na izrazito ograničene pregovore Džakula neće odustati niti kasnije. U drugoj polovici srpnja 1991., pred sâm početak oružanog sukoba, na sastanku u mjestu Batinjani, izjavio je: „Da pregovaramo, ali i da na pripremi ustanka radimo.“<sup>4</sup>

Potkraj 1991. pobunjeni zapadnoslavonski Srbi doživjeli su vojni poraz. Od priželjkivanog prostora SAO Zapadne Slavonije pod pobunjeničkom kontrolom ostalo je šire okučansko područje i mali dio pakračke općine. Najveći dio srpskih civila napustio je oslobođena područja. Džakula se u to vrijeme, kao i tijekom 1992. i dobrog dijela 1993. nalazio na visokim pozicijama unutar krajiškog aparata vlasti: bio je predsjednik vlade SAO Zapadna Slavonija, predsjednik Oblasnog vijeća Srpske oblasti Zapadna Slavonija, predsjednik Skupštine Opštine Pakrac i potpredsjednik vlade Republike Srpske Krajine (RSK). Vojni poraz uvjerio ga je kako su pregovori jedini način povrata izgubljenog.<sup>5</sup> Sva raskoš političkog talenta ovog čovjeka došla je do izražaja u drugoj polovici 1992. i početkom 1993.: od svih čelnika RSK upravo je

<sup>1</sup> MIŠKULIN, Ivica, Stranka ugroženog naroda – Djelovanje Srpske demokratske stranke u zapadnoj Slavoniji 1990. – 1991., *Srpska pobuna u zapadnoj Slavoniji 1990. – 1995.: nositelji, institucije, posljedice*, (ur. I. Miškulin i Mladen Barać), Slavonski Brod – Zagreb, 2012., str. 13 – 69.

<sup>2</sup> *Vukovar 1991. Dokumenti iz srpskih izvora*, (ur. Tihomir Ponoš), Zagreb, 2010., str. 172.

<sup>3</sup> Imate li Vi povjerenja, gospodine predsjedniče?, *Borba*, Beograd, 15. 3. 1991.

<sup>4</sup> Dnevnik Živka Zagorca, Zapisnik sa sastanka Regionalnog odbora Srpske demokratske stranke u Batinjanima od 18. srpnja 1991. (preslika dokumenta u posjedu autora).

<sup>5</sup> SEKULA, Janja, BARAĆ, Mladen, O djelovanju Oblasnog vijeća i Narodne skupštine Srpske oblasti Zapadna Slavonija 1991. – 1993., *Srpska pobuna*, n. dj., str. 115 – 120., 124 – 127.

on najdublje shvatio mogućnosti koje je pobunjenim Srbima pružila mirovna operacija UN-a (UNPROFOR). Džakulin bi se naum ukratko mogao svesti na ovo: uspostaviti što tjesniju suradnju s brojnim UN-ovim i drugim humanitarnim organizacijama koje su preplavile to područje, kako bi se donekle popravila očajna materijalna situacija iseljenog srpskog stanovništva u dijelu zapadnog sektora koji su kontrolirali (posebice njegov sjeverni dio), iskoristiti razmjestaj UNPROFOR-a u zapadnoj Slavoniji kako bi se izbjegli Srbi i njihove vlasti povratili na područja koja su se 1991. nelegalno priključila pakračkoj općini (izgubljena uslijed poraza) i, konačno, dovršiti proces političkog definiranja tog prostora, odnosno završiti organizaciju srpske teritorijalne jedinice. Mirovnjaci u plavim kacigama trebali su nadoknaditi ono što je vojnički izgubljeno potkraj 1991. godine: SAO Zapadnu Slavoniju u njezinim, kako je navedeno u brojnim pobunjeničkim dokumentima, etničkim granicama.

Najprije je, dakle, trebalo uspostaviti običnu komunikaciju s hrvatskom stranom. Ovo se, pak, gotovo idealno uklopilo u namjere civilnih poslova UN-a u zapadnom sektoru: početkom 1992. glavni tajnik UN-a Boutros-Ghali proglasio je mjere za izgradnju mira (*peacebuilding*) područjem na kojem se u budućnosti trebaju temeljiti mirovne aktivnosti UN-a.<sup>6</sup> One su pretpostavljale najprije uspostavu kontakta između dviju strana i implementaciju različitih mjera za popravljavanje materijalne i socijalne situacije (obnova stambenog fonda, infrastrukturni popravci i slično) kao najvažniju pretpostavku izgradnje trajnog mira. Kako se na srpskoj strani gotovo s nikime nije dalo razgovarati, Džakula i njegova skupina postali su jedini UNPROFOR-ovi sugovornici: Džakula je Šveđanina Gerarda Fischera, voditelja civilnih poslova UN-a u zapadnom sektoru, predložio za glavnoga koordinatora civilnog dijela UNPROFOR-a, a ovaj je pak, kako je u više navrata spominjao, zapadnu Slavoniju nastojao pretvoriti u Singapur.<sup>7</sup> I Zagreb je u svemu ovome mogao vidjeti puno koristi. Na važnom sastanku u Tuđmana, održanom početkom veljače 1993., zaključeno je da se treba nastaviti s pregovorima. Hrvatska je također mogla međunarodnoj zajednici pokazati svoju kooperativnost, pojačati očite političke podjele u krajiških Srba i, ne najmanje važno, demonstrirati vlastitu materijalnu superiornost: „Moj prijedlog je da se sada ide na mekše“, izjavio je Slavko Degoricija na spomenutom sastanku, „i tamo gdje se kontaktira da im se neki đavo ponudi, dajte im jesti, piti [...] to je dosta žalosno kako se halapljivo pristupa tim namirnicima“.<sup>8</sup>

---

<sup>6</sup> UN Documentation Centre (UNDOC), Report of the Secretary General pursuant to the statement adopted by the Summit meeting of the Security Council on 31 January 1992: An Agenda for Peace, Preventive diplomacy, peacemaking and peacekeeping.

<sup>7</sup> Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata (HMDCDR), Zagreb, RSK: Dnevnik Save Radoševića (DSR), Zapis od 30. 10. 1992.

<sup>8</sup> Hrvatski državni arhiv (HDA), Zagreb, Ured predsjednika Republike Hrvatske (UPRH), Transkripti: broj 4120/93, Zapisnik sa sastanka od 9. veljače 1993.

Od brojnih *peacebuilding*-aktivnosti svakako je najzvučniji dojam ostavilo potpisivanje sporazuma od 18. veljače 1993. između lokalnih hrvatskih i srpskih civilnih vlasti u mjestu Doljani, koji je prozvan *Daruvarski sporazum*. Njime su, ukratko, dogovoreni popravak prometne i druge infrastrukture, povratak prognanih i izbjeglih osoba i drugo.<sup>9</sup> Sporazum je od strane Džakulinih protivnika ocijenjen kao izdajnički čin. Svi potpisnici tog sporazuma na srpskoj strani ubrzo su smijenjeni s dužnosti koje su obnašali. Kasnije su doživjeli i druge oblike progona.<sup>10</sup> Ključno je napomenuti kako sporazum nije imao nikakvu bitnu političku težinu. Njegov doseg nije, pojednostavljeno rečeno, premašivao popravak vodovodne mreže iznad Pakraca: ništa više od običnog uspostavljanja komunikacije.

Džakula je pismo predsjednicima Savezne Republike Jugoslavije i Republike Srbije uputio u svibnju 1993., dakle u trenutku kada politička moć njega i njegovih sljedbenika nije imala gotovo nikakvu težinu (s manjim izuzetkom dijela pakračke općine pod srpskom kontrolom). Zaista, ubrzo će biti smijenjeni sa svih dužnosti koje su obnašali. U tom smislu, ono se može shvatiti i kao pokušaj da se, putem Ćosićeve i Miloševićeve intervencije, spriječi predstojeća politička eliminacija. Pismo je bitno i zato što se u njemu korektno iznose glavni razlozi politike Džakuline grupacije: posredovanjem UNPROFOR-a povratiti područja izgubljena u studenom i prosincu 1991. te na njih vratiti izbjegle Srbe. Vrijedno je spomenuti i oštru kritiku Gorana Hadžića i njegove politike prema zapadnoslavonskim Srbima koji su smješteni u istočnoj Slavoniji. Čak i ovako limitirana politika održavanja komunikacije s hrvatskom stranom odbačena je kao antisrpska pa i u tom smislu neki dijelovi ovog pisma zaslužuju pozornost: RSK je nastao i izgrađivan kao izraz srpskoga nacionalističkog ekstremizma i tu nije bilo nikakvog prostora – za većinu Džakulinih sunarodnjaka – čak niti za obične razgovore s hrvatskom stranom. Konačno, i u ovom dokumentu nalazimo još jednu potvrdu kako ni Džakula nije imao drugačiji cilj od ostalih: u dva navrata se veliki dijelovi zapadne Slavonije, unatoč tome što popisi stanovništva govore drugačije, nazivaju neprekinutim srpskim etničkim prostorom.

\*\*\*

1993., svibanj 13.

Pakrac

Pismo predsjednika Skupštine Opštine Pakrac Veljka Džakule upućeno predsjednicima Savezne Republike Jugoslavije Dobrici Ćosiću i predsjedniku Republike Srbije Slobodanu Miloševiću:<sup>11</sup>

<sup>9</sup> BARIĆ, Nikica, *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990. – 1995.*, Zagreb, 2005., str. 202 – 203.

<sup>10</sup> SEKULA, BARAĆ, *O djelovanju...*, n. dj., str. 128 – 132.

<sup>11</sup> Državni arhiv Slavonski Brod – Odjel Požega (DASB/OP), Požega, fond: Skupština Opštine Pakrac (SOP), kut. 13.

REPUBLIKA SRPSKA KRAJINA  
SRPSKA OBLAST ZAPADNE SLAVONIJE  
SKUPŠTINA OPŠTINE  
P A K R A C  
Broj: 023-5/93.  
Pakrac, 13. maja 1993.

PREDSJEDNIKU SR JUGOSLAVIJE  
DOBRICI ČOŠIĆ  
PREDSJEDNIKU REPUBLIKE SRBIJE  
SLOBODANU MILOŠEVIĆU  
B E O G R A D

Poštovani gospodine Predsjedniče,

Pismo koje Vam šaljem u prilogu ovoga dopisa, a koje prikazuju sudbinu Srpskog naroda Zapadne Slavonije, jednoglasno su prihvatili odbornici novoformirane Skupštine Opštine Pakrac na svojoj sjednici održanoj dana 13. maja 1993. godine.

Molimo Vas da ga svatite kao molbu naroda za pomoć, naroda koji vjeruje da mu Vi tu pomoć možete i hoćete pružiti.

S poštovanjem!

PREDSJEDNIK SKUPŠTINE:  
Dipl. inž. Veljko Džakula<sup>12</sup>

M.P.<sup>13</sup>

REPUBLIKA SRPSKA KRAJINA  
SRPSKA OBLAST ZAPADNE SLAVONIJE  
SKUPŠTINA OPŠTINE  
P A K R A C  
Broj: 023-5/93.  
Pakrac, 13. maja 1993.

PREDSJEDNIKU SR JUGOSLAVIJE  
DOBRICI ČOŠIĆ  
PREDSJEDNIKU REPUBLIKE SRBIJE  
SLOBODANU MILOŠEVIĆU  
B E O G R A D

---

<sup>12</sup> Vlastoručni potpis.

<sup>13</sup> Okrugli pečat: Republika Srpska Krajina, Skupština Opštine Pakrac, Pakrac.

Poštovani gospodine Predsjedniče,

prije godinu i po dana započeo je neslavni egzodus srpskog naroda s područja Zapadne Slavonije. Izbeumljen, očajan i izdan jadni narod je krenuo uglavnom protiv svoje volje u nepoznato, daleko, strano. Na taj put ga nisu natjerali samo ustaški zlotvori i njihovi kuršumi nego nemoć, izdajstvo i nesposobnost u vrhovima civilno-vojnih struktura raspadajuće države. Nepregledne kolone očajnika izazivale su tada sažaljenje, solidarnost i saosjećanje najvećeg dijela dobronamjernog čovječanstva, ali i likovanje i slavlje ljudi pomračena uma i iste takve savjesti. Najkraće rečeno, to je bilo pravo etničko čišćenje na prostorima bivše Jugoslavije, bez da je „metla“ za njega odgovarala, niti je to dovoljno korišćeno u političko-propagandnom smislu. Gotovo sa strahom, bojažljivošću i samo uzgred to se u to vrijeme samo napomenulo. Na tu pojavu ostali su nijemi i Evropska zajednica i KEBS<sup>14</sup>, a nije se čuo ni glas svjetske petnaestorice najodgovornijih /Savjeta bezbjednosti<sup>15</sup>/. Da je tada proradila savjest i svijest čovječanstva ne bi se kasnije događalo ono što se događalo i na način kako se događalo u drugim dijelovima bivše Jugoslavije. Ali šta je tu je. Od ronjenja suza nikada se ne može napraviti bujica, a ponajmanje nekakva bujica sreće. Taj jadni narod je duboko nesrećan. On uglavnom jedva vegetira potucajući se od nemila do netraga. Najčešće uvečer liježe i ujutru ustaje s mislima na svoja zgorišta, svoja sela i svoje neobrađene njive. Stvarnost Istočne Slavonije, Baranje i Zapadnog Srijema i plodna ravnica nikako nije mogla zamijeniti san o pustoši, istina, privremeno okupiranoj, ali tvojoj koja je uvijek pripadala tebi i tvojima.

U tom smislu prognani i izbjegli narod Zapadne Slavonije i njegova rukovodstva prihvatila su Vensov plan<sup>16</sup> kao svoj program i putokaz za povratak u svoju djedovinu.

Vensov plan nije prihvaćen samo deklarativno nego i stvarno i iskreno. Neposredno po uspostavljanju mira započeo je intenzivan proces na uspostavljanju i afirmaciji institucija i organa Srpske oblasti Zapadne Slavonije koji su prevashodno radili na zbrinjavanju, prihvatu i prehrani prognanih i izbjeglica kao i na provođenju ostalih programa, mahom socijalnog karaktera. Formirani su takodjer, i svi organi vlasti opština koje su privremeno okupirane, a njihovo stanovništvo se nalazi u izbjeglištvu. Ukratko, urađeno je sve u organizacionom, normativnom, kadrovskom i prostornom smislu da sve organizacije zažive i počnu nesmetano funkcionisati.

<sup>14</sup> Konferencija za evropsku bezbednost i saradnju (KEBS) ili Konferencija za evropsku sigurnost i suradnju (KESS), od 1995. Organizacija za evropsku sigurnost i suradnju (OESS).

<sup>15</sup> Ujedinjenih naroda (UN).

<sup>16</sup> Plan koji su izradili posebni izaslanik glavnog tajnika UN-a za (bivšu) Jugoslaviju američki diplomat Cyrus Vance i podtajnik UN-ova odjela za *peacekeeping* britanski diplomat Marrack Goulding. Planom su predviđeni nositelji, ciljevi i način implementacije mirovne operacije UN-a u Jugoslaviji i kasnije u Hrvatskoj.

Veoma brzo započeli su i redovni kontakti s UNPROFOR-om<sup>17</sup> na realizaciji Vensova plana. Maksimalnom kooperativnošću i političkom zrelošću rukovodstva Zapadne Slavonije ono što je do jučer bilo samo san počelo se sve više pretvarati u stvarnost. To je suviše dobro išlo da bi dobro trajalo. Naša politička mudrost i tolerantnost je sve više iskakala iz ratobrone i isključive politike u drugim sektorima. A na nivou Republike se nikako nije uspjela konstituisati jedna razložna politika. Možda je iluzorno bilo očekivati da je to moguće uraditi za cijelu Krajinu jer nam ni interesi nisu isti. Naime, u drugim sektorima Srbi žele sačuvati status quo, a mi se želimo vratiti na svoja ognjišta. Mi smo se opredijelili na razumnu politiku stalne inicijative, a ne za politiku isključivosti i nekooperativnosti. U svakodnevne kontakte, pored snaga UNPROFOR-a, uključili smo i Visoki komesarijat za izbjeglice /UNHCR<sup>18</sup>/, Medjunarodni crveni krst, UNICEF<sup>19</sup> i druge institucije koje su željele da nam pomognu. Ilustracije radi, dok u drugim sektorima još nije bila ni saživjela ideja o mogućim kontaktima sa ovim organizacijama, u Srpsku oblast Zapadnu Slavoniju već je počela stizati prva pomoć ovih humanitarnih organizacija.

Naš napredak je očito nekome smetao pa je započeo atak na nosioce programa političke inicijative i tolerancije što je kulminiralo neprimjerenim pokušajima diskvalifikacije i insinuacija prema potpisnicima tzv. „Daruvarskog sporazuma“. Na javnu scenu su došli zagovornici fatalističkog samozatvaranja i političkog sljepila. Njima su bezrezervnu podršku pružali ljudi iz republičke vrhuške koji su proglasili ratno stanje i u dijelovima Republike<sup>20</sup> u kojima za to nije bilo pravnog razloga, da bi uzeli „čeličnu metlu“ kojom čiste sve one koji drugačije razmišljaju ili se, ne daj bože, usude da to i javno izgovore. A Krajina, umjesto demokratske države, sve više postaje rigidni totalitarizam u kojoj političku i društvenu promociju mogu da dožive samo poslušni i osrednji.

Narodna Skupština Srpske oblasti Zapadne Slavonije na prijedlog svog Oblasnog vijeća 14. februara 1993. donosi Program o povratku stanovništva u Zapadnu Slavoniju. Isti Program smo dostavili Skupštini i Vladi Republike Srpske Krajine radi ubacivanja istog u program rada Vlade i Skupštine. Do danas /od tada/ ni Skupština ni Vlada nije našla za potrebno da i slova napiše niti i riječ kaže o Programu povratka stanovništva u Zapadnu Slavoniju.

Osim deklarativnih stavova Vlade Republike Srpske Krajine od 20.10.1992. i 08.12.1992. godine da se volja izbjeglog naroda da se vrati u svoje krajeve mora poštovati, da ljudi pod

---

<sup>17</sup> United Nations Protection Forces (UNPROFOR): službeni naziv mirovne operacije UN-a u Jugoslaviji i kasnije Hrvatskoj, ali i službeni naziv samih mirovnih snaga UN-a.

<sup>18</sup> United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) ili Visoki povjerenik UN-a za izbjeglice. Glavna institucija UN-a zadužena za problematiku izbjeglica i prognanika.

<sup>19</sup> United Nations Children s Emergency Fund. U tekstu napisano INICEF.

<sup>20</sup> Republike Srpske Krajine.

zaštitom UNPROFOR-a obidju svoja imanja i sami donesu odluku o povratku, da Vlada širi teritorij Zapadne Slavonije smatra svojim teritorijem i da se nisu stekli uslovi za povratak stanovništva na područje opština Pakrac, Daruvar, Grubišno Polje i Podravska Slatina, a niti povratak hrvatskog stanovništva u opštinu Okučani. Vlada je takodjer 08.12. 1992. zaključila da će se zalagati za stvaranje uslova za povratak stanovništva Zapadne Slavonije na njihova vjekovna ognjišta. Rekli smo deklarativnih stavova, jer do sada ni Skupština ni Vlada nisu učinile i jedan korak u cilju realizacije ovih stavova.

Dešava se zapravo sasvim suprotno. Kad poslanici u Skupštini Republike Srpske Krajine u raspravama nametnu temu povratka srpskog naroda u Zapadnu Slavoniju budu gotovo satanizovani od poslanika iz Istočne Slavonije, Baranje i Zapadnog Srijema jer oni taj narod „smatraju svojim“, oni tvrde da se narod odlučio da ostane, a tu tvrdnju izvode iz prisile koju provode u vezi sa izdavanjem ličnih karata. Naime, ne može ni jedna izbjeglica – Zapadnoslavonac da izadje sa navedenog prostora ako prethodno nije izvadio ličnu kartu kao stanovnik Srpske oblasti Istočne Slavonije, Baranje i Zapadnog Srijema.

Predsjednik Republike Goran Hadžić drži popovijedi kako narod iz Zapadne Slavonije nisu izbjeglice i prognanici već su to kolonisti koji su „svojom voljom“ došli na prostore Istočne Slavonije, Baranje i Zapadnog Srijema.

Dogovor oko programa posjete selima koja predstavljaju čisti etnički srpski prostor sa područja opština Podravska Slatina, Orahovica, Slavonska Požega napada se i proglašava izdajstvom srpskih interesa. Saradnja sa Visokim komesarijatom za izbjeglice<sup>21</sup> takodjer se, doduše neslužbeno, proglašava izdajom, a neke stvari se kvalificiraju i kao veleizdaja srpskih interesa.

Vlada Republike Srpske Krajine koja je izabrana 20. aprila 1993. u Okučanima, ocijenili smo, predložila je ambiciozan program rada, ali se njen mandatar ni jednim slovom nije dotakao rada na programu povratka izbjeglog stanovništva na svoja ognjišta. Svojim zaključkom od 23. aprila 1993. Oblasno vijeće Srpske oblasti Zapadne Slavonije predložilo je Vladi RSK da i to unese u svoj program rada.

Sa predstavnicima UNPROFOR-a postigli smo sporazum da srpski narod u čisti srpski etnički srpski prostor tzv. „Bučkog kraja“ /22 srpska sela na pravcu od Pakraca prema selu Kamensko/ udje ovo proljeće u taj prostor, da obradi svoje njive, da zasadi i zasije, ali se i to sprečava jer se tvrdi da zaštita UNPROFORA NIJE DOVOLJNA GARANCIJA. Postavljamo pitanje: u čemu će biti veća i čvršća garancija UNPROFOR-a na područjima koja su okupirana hrvatskom agresijom 22. januara ove godine<sup>22</sup> nakon što se hrvatske snage povuku i prostor počne štititi isključivo UNPROFOR, od zaštite koju bi UNPROFOR pružao na prostorima „Bučkog kraja“ i dalje.

<sup>21</sup> UNHCR.

<sup>22</sup> Misli se na vojnu operaciju hrvatskih snaga kojom je oslobođen dio zadarskog zaleđa.



U svim svojim aktivnostima na planu povratka stanovništva osnovna nit vodilja nam je bila da su to vjekovna srpska ognjišta, da ti prostori čine srpsku etničku neprekinutu teritorijalnu cjelinu, dakle, da se veže jedan na drugi i u slučajevima srpskog etničkog prostora izvan UNPA<sup>23</sup> zone /srpska područja opština Podravske Slatine, Orahovice i Slavonske Požege, pa i Virovitice i Donjeg Miholjca/.

U svemu ovome republički organi ne samo da ne poduzimaju konkretne akcije pomoći<sup>24</sup> već sprečavaju i zaustavljaju svaku našu aktivnost na tom planu.

Predsjednik Hadžić ukazom raspušta sve oblasne organe /čitaj: ljude/ koji mu ne odgovaraju, ili bar ne njegovim prvim poslušnicima koji na taj način žele da uklone tragove<sup>25</sup> i svedoke svojih krupnih promašaja vodeći narod Zapadne Slavonije u sunvrat, a dovodi najobičnije trabante koji ću mu /će im/ slijepo služiti. Ako je predsjednik Hadžić u određenom periodu stvaranja Republike Srpske Krajine i bio naša nužnost, on je sada na toj funkciji naša velika nesreća i stradanje.

Ta je politika kratkog daha. Ona nema perspektive. Zato Vas molimo da to pokušate zaustaviti, da podržite politički razum, da zaustavite fatalizam i njegove glasnogovornike.

Uradite to već danas kad niste stigli jučer, jer već sutra će biti kasno.

PREDSJEDNIK SKUPŠTINE

Dipl. inž. Veljko Džakula<sup>26</sup>

M.P.<sup>27</sup>

#### SUMMARY

#### A letter from Veljko Džakula, May 1993

**Abstract:** In this paper, the author brings a transcription of a document from Western Slavonian history from the time of the Homeland war. It shows a certain chronology of actions by Veljko Džakula and his band and is meant for the presidents of the Federal Republic of Yugoslavia and the Republic of Serbia, Dobrica Ćosić and Slobodan Milošević. The document pertains to their actions during 1992 and the first several months of 1993 during which time that band came up as the supporter of an extremely limited negotiating process with Croatian authorities. Along with the document there is a brief clarification of the circumstances in which it was created i.e. only the most important information is contained within.

---

<sup>23</sup> Uniten Nations Protected Area (UNPA) ili zaštićena zona UN-a; bile su četiri, odnosno UNPA Istok, Zapad, Sjever i Jug. Dijelovi zapadne Slavonije bili su u sastav UNPA Zapad.

<sup>24</sup> U tekstu napisano pomoć.

<sup>25</sup> U tekstu napisano trgove.

<sup>26</sup> Vlastoručni potpis.

<sup>27</sup> Okrugli pečat: Republika Srpska Krajina, Skupština Opštine Pakrac, Pakrac.



Dr. sc. Zdravko Palavra  
Osnovna škola „Vladimir Nazor“  
Ulica Ljudevita Gaja 24. Daruvar  
z.palavra@gmail.com

Primljeno/Received: 10.05.2015.  
Prihvaćeno/Accepted: 12.07.2015.

## NEKI ASPEKTI KOMUNICIRANJA LOKALNOG IDENTITETA–ISTRAŽIVANJE O ELEMENTARNIM SIMBOLIMA DARUVARSKE BAŠTINE

**Sažetak:** U radu se problematiziraju funkcije lokalnog identiteta i neka stajališta njihove komunikacije. Stoga ćemo istražiti elementarne simbole daruvarske baštine. Koristi se povijesna metoda i metoda ankete, provedene na dva načina i u dvama vremenskim razdobljima. Rezultati istraživanja otkrivaju da ispitanici učestalo biraju izvore, uz dva današnja heraldička obilježja, utvrdu i ždrala. Strukture dugog trajanja na daruvarskom području nakon analize povijesnog kretanja otkrivaju pet značajki koje se manje-više prožimaju. To su šume/stabla, izvori/vode, iscjeljivanje/liječenje, budnost/čuvanje i zaštita/svjesna obrana ranije spomenutih vrijednosti. Sve te vrijednosti je plemićka obitelj Janković prepoznala i obnovila u ovom kraju. U razdobljima daruvarske povijesti pronađeni su simboli koji nas spajaju s identitetom. Otkriveni simboli jačaju samosvijest i povezuju zajednicu. Stoga se predlaže mogućnost dopune današnjega grba nekim elementima; osim toga, pokazuje se mogućnost povezivanja sa simbolima prepoznatim kao elementarni u historiografskom istraživanju struktura dugog trajanja zavičajne povijesti.

**Ključne riječi:** simboli, heraldika, strukture dugog trajanja, lokalni identitet, komunikacija baštine, plemićka obitelj Jankovići

### 1. Uvod

Kada se predstavlja, čovjek obično kaže ime i prezime, npr. Bond, James Bond. O njemu puno govori i ono što radi, njegova funkcija: u ovom slučaju, tajni agent 007. Grad se vizualno predstavlja svojim grbom. Daruvarski grb je danas ono što mu ime i prezime kažu – ždralov grad (mađ. Daru – ždral i var – utvrda, tvrđi grad). Problematika ovog članka je dominantna funkcija grba grada Daruvara i njegovo uklapanje u vizualni identitet heraldičkim znamenjem. S tom svrhom istraženi su elementarni simboli daruvarske baštine, koji se pojavljuju u strukturama dugog trajanja zavičajne povijesti. Interpretacijom simbola otkrivaju se i neki aspekti kolektivne psihologije Daruvarčana. Današnji grb Daruvara nastao kombinacijom elemenata koji su se nalazili na grbu grofa Julija Jankovića iz 1874. godine. U razdoblju

između dvaju svjetskih ratova za konstrukciju grba zaslužan je Stjepan Veltruski, a ždrala je kreirao kipar Vencel Satrapa (Cvanciger, 1975: 12). Polazna hipoteza jest to da se današnji grb Daruvara može dopuniti njegovom temeljnom funkcijom (funkcijama) da bi bolje prezentirao svoj identitet. Cilj ovog rada je prepoznavanje temeljnih simbola daruvarskoga kraja, odnosno percepcija njihova značaja za današnje stanovnike Daruvara.



Slika 1. Današnji grb Daruvara

Istraživanjem identiteta i simbola Daruvara bavio se Miroslav Jilek, a mnoge dominantne značajke isticao je i Vjenceslav Herout u svojim radovima. Sama teorija simbola iznimno je razgranata i nužno je ograničiti se na radove i autore koji su se dotaknuli komunikacije simbolima jer je ovaj rad sagledan kroz komunikološku prizmu. Dok raspravlja o simboličkoj (re)konstrukciji stvarnosti, komunikolog France Vreg (1998: 75 – 76) primjećuje kako ljudsko komuniciranje omogućuje to da na znakove (koji posreduju značenja) ne samo reagiramo, nego da ih i razumijemo. Simbol u čovjekovoj svijesti izaziva predodžbe, poglede ili misli koje potiče predmet, stanje ili sâm događaj. Stvaranjem simbola izazivamo u svijesti i apstraktne predodžbe, ona područja stvarnosti koja inače kao opažajni predmeti ne postoje. Simboličkim sustavima premošćujemo različita iskustva i područja djelatnosti, a svoje vrijeme usklađujemo s drugima. U otkrivanju društvene stvarnosti stoga je potrebna interpretacija. U ovoj interpretaciji vizualnog identiteta jednog grada treba imati na umu da, prema Jürgenju Habermasu, kultura obilježava okvir čovjekova identiteta, dok je sama kultura zaliha znanja za društvo. Unutar te zalihe znanja pojedinci komuniciraju i djeluju u želji da osiguraju identitet. „Mreža komunikacijske svakodnevnice prakse obuhvaća kako semantičko polje simboličkih sadržaja, tako i dimenzije socijalnog prostora i povijesnog vremena te na taj način oblikuje medij pomoću kojega se oblikuju i reproduciraju kultura, društvo i strukture ličnosti.“ (Vreg,

1998: 78). Osim razmatranja kako simboli povezuju i što znače za širu zajednicu, potrebno je razmotriti i njihovo moguće djelovanje na unutrašnju strukturu čovjeka. Tomu pomažu djela Carla G. Junga koji je istaknuo važnost simbola za čovjekovu psihu.

## 2. Metodologija

Rezultati povijesne metode kojom se na temelju dokumenata i sekundarne literature saznaje sve što je u prošlosti daruvarškoga kraja specifično, otkrivaju temelje kulturne baštine. Iz baštine možemo iščitati više simbola identiteta koji se mogu nazrijeti tijekom povjesnih razdoblja kao strukture dugog trajanja na daruvarskom području. Ova metoda uzima u obzir kronologiju, razvoj i uzročno-posljedične veze o predmetu istraživanja. Možemo je koristiti i u kombinaciji s drugim metodama.

S ciljem preciznijeg određivanja značajki identiteta provedena je anketa pod nazivom „LOKALNI IDENTITET i njegovo komuniciranje (određivanje daruvarške prepoznatljivosti u dugom trajanju i korelacija s komunikacijskim medijima)“, u kojoj je na uzorku od 169 nastavnika svih daruvarških škola tražena povezanost različitih elemenata strukturnog identiteta.<sup>1</sup> Miroslav Jilek je 1995. naveo: „Tražimo zagubljene simbole identiteta i samosvijesti daruvarškoga kraja.“ U svom je radu „Tajna Podborja<sup>2</sup>: putovanje krhotinama vremena i sjećanja“ Jilek govorio o identitetu kao o svemu onom što nas razlikuje od drugih ljudi, što drugi misle o nama. Taj se pojam prožima s pojmom samosvijesti. Vrijednost identiteta i ugled zavise od „kovača vlastite samosvijesti“ (navodni znaci Jilek). Svijet simbola uvodi nas u identifikaciju s vrijednostima šire zajednice. Povezani s tradicionalnim društvom i folklorom, simboli su izazov objektivnoj stvarnosti, a između njihovih društvenih funkcija posredovanja ističu se funkcije komunikacije i interakcije, kao i pripreme te prijenosa potencijalnoga i manifestnog znanja (Cifrić, 2003: 97 – 98). U razmatranju funkcija simbola korisna je analitička psihologija C. G. Junga. Ovisno o promatraču, simbol može biti najviši i najbolji mogući izraz onoga što se naslućuje, a još ne zna. Možemo reći da je simbol slika koja prethodi znanju. Dokle god je simbol živ, izraz je neke stvari koja se inače ne može bolje opisati. Simbol je živ samo dok je bremenit značenjem. Povijest i psihologija kolektivno nesvjesnog su lice i naličje istog novčića – društvene stvarnosti te stoga povijesne fenomene treba dvojako tretirati. Osim nužnog uspostavljanja uzročno-posljedičnih veza ili kauzaliteta, koji je temelj povijesti, treba bez straha pogledati i u lice Sjenke kako bi se postiglo što zrelije i cjelovitije društvo. Kako ljudi nisu isti, društvo je sastavljeno od različitih pojedinaca, koje ovom prilikom možemo

---

<sup>1</sup> Istraživanje se nalazi u doktorskom radu Virtualna kultura i lokalni identitet – novi mediji u komuniciranju tradicionalnih poruka.

<sup>2</sup> Podborje – srednjovjekovni naziv jednog dijela Daruvara.

podijeliti u četiri skupine prema psihološkim funkcijama koje Jung detaljno opisuje u knjizi *Psihološki tipovi* (Jung, 1985: 506 – 514). Osjetilni, osjećajni, intuitivni i misaoni tipovi imaju različitu percepciju svijeta oko sebe i sebe samih. Posljedica toga je različit doživljaj Središta, koje omogućuje spoznaju unutarnjeg identiteta, a da pritom ne uništi spomenuti fenomen i mogućnost identifikacije. Usto, živi simboli daju vitalnost zajednici. Za svaki od psiholoških tipova pronađen je odgovarajući simbol, uz čiju pomoć se pojedinac može povezati s kolektivnim nesvjesnim svoga zavičaja. Psihička se ravnoteža može postići simbolima.<sup>3</sup>

### 3. Istraživanje

Tijekom evolucije čovjek je razvio razna sredstva za opstanak. Komunikacijski oblici bili su potrebni za život u plemenu, sporazumijevanje s bogovima i dr. Stvorio je simbole dominiranja i osvajanja, razne neverbalne poruke koje su trebale prenijeti nijeme informacije o zajednici i poslati poruku onima izvan zajednice. Tako je nastalo i znakovlje kneževa, kraljeva i ostale elite koja se istaknula položajem u društvu. (Vreg, 1998: 95 – 96) te razne oblike komuniciranja naziva multimodalnim. Upravo su nijemi znakovi koji nam govore na razne načine predmet ovog istraživanja. Grbovi su jedan od trajnijih nositelja identiteta. Time se vraćamo na pitanje s početka teksta; hrana i voda su potrebne za održanje egzistencije, ali simboli identiteta su neophodni za održanje esencije (Jilek, 1995: 38). Kroz esenciju se prepoznaje smisao onoga što jesmo i čemu težimo. Budući da je simbol materijalni nositelj ili pokretač nekog značenja, trebamo se zapitati koje je značenje iza najprepoznatljivijega daruvarskog simbola. U Statutu Grada Daruvara, članak 13. počinje obilježavanjem 5. svibnja (rođendan Antuna Jankovića), čime se pokazuje da je prepoznata važnost osnivača modernog Daruvara. To je važno zbog svijesti zajednice o svom identitetu. „Kroz prisjećanje svoje povijesti i predočivanje utemeljujućih figura sjećanja, grupa osigurava i utvrđuje svoj identitet.“<sup>4</sup> To nije svakodnevni identitet, nego onaj koji prelazi svakodnevicu i predmet je ceremonijalne, nesvakodnevne komunikacije.

Moderni Daruvar (kao i njegova heraldička obilježja) nastaje u drugoj polovici 18. stoljeća. To je vrijeme dolaska velikog župana Antuna Jankovića koji, privučen toplim izvorima, početkom šezdesetih godina 18. stoljeća, smješta sjedište svog veleposjeda u tada iznimno zanemareno područje i počinje formirati konture Daruvara. Dakle, izvori privlače heraldičkoga ždrala koji donosi ime ovom prostoru. On sadi egzotična stabla ginkga bilobe i stvara temelje za današnje perivoje – privlačno gnijezdo, iako – znakovito – ostaje bez

<sup>3</sup> „Simbol nije otisak objektivne stvarnosti. On otkriva nešto dublje i fundamentalnije.“ (ELIADE, 2004., str. 239).

<sup>4</sup> ASSMANN, 2006., str. 65.

potomstva. U počecima Antunove uprave nastala je zgrada vlastelinske žitnice u Daruvaru, smještena iznad kapele, a ispod budućeg dvorca. To je današnja zgrada Sokola, dio koji gleda prema češkom domu. Na zemljovidu s kraja 18. stoljeća vidi se tlocrt dvorca u obliku slova U, jugozapadno od dvorca kapela, a između zgrada žitnice. Na njezinu južnom zidu sačuvan je najstariji prikaz Antunova grba na nekoj građevini. O ovom grbu postoji kratka napomena u Cvancigera (1975: 11), da je *bio* (kurziv Z. P.) ugrađen na vlastelinsku žitnicu. Zgrada je u razdoblju između dvaju svjetskih ratova preuređena u sokolanu. Sretna je okolnost to što se grb uspio sačuvati. Ovaj pečat gradskog identiteta treba zaštititi kao najstariji očuvani<sup>5</sup> simbol budnosti ove obitelji i prostora nad kojima je ždral bdio. Inače su razne vrste ptica čest simbol u heraldici, a ždrala od ostalih močvarica prepoznajemo upravo po kamenu koji drži u desnoj uzdignutoj kandži (Zmajić, 1996: 39).



**Slika 2.** Prvi daruvarski grb u arhitekturi ((Gradski Muzej Požega, inv. br. U 3645)

<sup>5</sup> Postoji nejasan grb ili amblem na spahijskom podrumu u Pakracu, oko čijeg se datiranja struka ne slaže. Kakva god bila datacija, on nije u cijelosti očuvan. Ono što je očuvano, usmjereno je – izgleda – na lijevu stranu, dok sve varijante heraldičkih ždralova na grbovlju slavonskog plemstva gledaju udesno.

Ivan von Bojničić (1899: 76) piše da su plemstvo i grb sa ždralom dodijeljeni braći Jankovićima (Mathias i Peter). Ako je tako, Mihajlo Janković je 26. kolovoza 1588. s plemstvom dobio najstarijega heraldičkog ždrala slavonskog plemstva. Potvrda o plemstvu izgubljena je prilikom prisilnog boravka obitelji u Bosni. Povratkom na područje pod krunom sv. Stjepana, Bonaventura moli novu potvrdu plemstva i dobiva je 25. prosinca 1722. poveljom Karla VI., što su 3. veljače 1723. godine svečano prihvatili Pečuh i županija Baranja. Na slici njihova obiteljskoga grba vidi se ždral<sup>6</sup> koji stražari, kao simbol budnosti. Taj simbol nastao je prema pučkom vjerovanju da ždralovi čuvaju svoga kralja. Nakon što ga okruže, pred spavanje, barem jedan od čuvara mora ostati budan pa naizmjenice stoji na jednoj nozi, a u drugoj drži kamen. Ako stražar zaspe, kamen pada na tlo ili u vodu i budi ostale (Brandt, 1997: 281). U škotskoj verziji grba ždral drži glavu pod krilom, što znači da drijema i time pokazuje opravdanost kamena, jer ne želi prečvrsto zaspati zbog čuvanja gnijezda. Ždral se u grbovima slavonskog plemstva javlja pet puta i to samo u Požeškoj županiji.<sup>7</sup> Ždral na grbu asocira na budnost i svjesnost bez koje nema iscjeljenja. Ždralovi se javljaju u mnogim mitologijama i legendama raznih naroda, najčešće u kontekstu dolaska ždralova kao glasnika proljeća, topline, svjetla i obilja hrane. Kod Kineza je povezan s besmrtnošću, a u Africi se vezuje uz dar govora i sposobnost komuniciranja s bogovima. Kršćanska simbolika ponekad ga povezuje s uskršnućem. On je alegorija pravde i dugovječnosti, dobre i marljive duše (Cirlot, 1971: 66). Zanimljiva je priča o ždralovima iz keltske mitologije. To



Slika 3. Grb obitelji Janković (ždral) nakon spajanja s grbom Montbel (utvrda)

<sup>6</sup> Ždral, lat. grus, starohrv. žerav, staroeng. cran (eng. crane, njem. Krahn).

<sup>7</sup> Atlagić (1982: 134) u heraldičkoj analizi likova u grbovima plemstva u Slavoniji navodi da se ždral pojavljuje kod obitelji Janković Daruvarski i Molnar u Požeškoj županiji, a kod obitelji Gorup u Virovitičkoj što nije ispravno. Ždral se pojavljuje pet puta, kod obitelji Festetić, Janković, Molnar, Svetić i Zengeval. Zanimljivo da se ždral nalazi u grbu Vas županije gdje je danas Čepreg. Osim ovih obitelji varijante ždrala imaju obitelji Đurković, Krčelić i Negovetić (ZMAJIĆ, 1996., str. 39 – 41).



su *tri ždrala negostoprimstva*. Prvi putniku namjerniku poručuje: „Ne dolazi!“ drugi, „Odlazi!“ a treći, „Ne zaustavljaj se!“ (Botheroyd Sylvia i Paul, 1998). U Kineza i Grka postoji Ples ždralova, za antičke Grke je to ples pobjedničkog veselja, a nastao je nakon što je Tezej ubio Minotaura (Brandt, 1997: 283 – 284).

Na jednom vizualno fascinantnome prikazu poznate simbole ždrala i grada čuvaju grifoni. Grifon je životinja koja je sastavljena od gornjeg, orlovskoga dijela i donjeg, lavovskoga sa zmijolikim repom. U tom spajanju dviju superiornih solarnih životinja može se iščitati spoj psihičke i kozmičke energije. Često se nalazi kao čuvar na putu spasenja i stoji uz drvo života (Cirlot, 1971: 133). U Perzijanaca Ahemendiske dinastije grifon je bio zaštita od zla, vradžbina i ogovaranja. U heraldici amalgamom lava i orla stječe se hrabrost i odvažnost. U kombinaciji tijela lava, orlove glave s uspravnim ušima, pernatim prsima i kandžama koje čuvaju neki predmet imamo kombinaciju snage i inteligencije. Nalazimo ga već u starom Egiptu kao predstavnika zaštitničke snage. Katolička crkva ga preuzima kao amblem bračne vjernosti jer nakon smrti jednoga bračnog partnera drugi ostaje sâm.

Pravi spomenik čovjeku je njegova vrlina, smatrali su stari Egipćani. Antunova najveća vrlina za ovaj prostor jest to što je započeo borbu protiv prokletstva ničije zemlje i nastavio je posvećivati svojim radom i povezivanjem s univerzalnim prostorom kojemu pripada. Povremeno na nas vreba bezdan ničije zemlje, ali ždral nam je u nasljeđu ostavio budnost, a pehar istinu u komunikaciji. Na nama je primjenjivati ih u svakodnevnom životu. Ostaje nam spoznaja da pojedinci, svojom stručnošću, voljom i radom mogu od močvarnih sela stvoriti sjajne gradove, iskoristiti svoj utjecaj i bogatstvo na širenje kulture i promicanje znanja. Plemićke obitelji slične veličine bili su Pejačevići u Slavoniji te Erdödy i Drašković u Hrvatskoj. Veleposjede podjednake površine imale su obitelji Eltz, von Prandau i Odescalchi. Rascjepkanost i razdvojenost Jankovićevih posjeda umanjivala je njihovu ekonomsku snagu. To je vječna granica koja tjera njezine stanovnike na bijeg ili budnost. Bijeg spašava egzistenciju, ali ugrožava esenciju, a budnost hrani esenciju, no ponekad donosi razbijene noge zbog pada kamena i poteškoće pri opuštanju. Ipak, kada znamo prepoznati vrelinu i dubinu unutrašnjosti zemlje, možemo stvoriti djela trajne vrijednosti.

Nakon historiografskog istraživanja, kao temeljni su vizualni simboli baštine izdvojeni:

- topli izvori (vezani uza samo ime stanovnika ovoga kraja u pretpovijesno doba,<sup>8</sup> ali i magnet za privlačenje u ostalim povjesnim razdobljima);
- ždral (kao višeslojni simbol, danas najistaknutiji u grbu grada i najpoznatijem proizvodu Staročeske pivovare);
- dvorac (jedan od rijetkih baroknih dvoraca u centru grada, predstavlja osovinu oko koje se razvio moderni Daruvar);

---

<sup>8</sup> Topličani, prema tumačenju B. SCHEJBALA (2003.).

- stablo (kao najstariji živi svjedok<sup>9</sup> formiranja identiteta te simbol znanja i ukorijenjenosti);
- pehar (od antičkoga diatretnog pehara do današnjih nagrađivanih vina).

Sve te simbole može se povezati s formiranjem daruvarskog identiteta. Kako te simbole prepoznaju i doživljavaju njihovu važnost današnji Daruvarčani, otkriva nam anketa. Od vizualnih simbola identiteta u prošlosti daruvarskoga kraja najčešće su prepoznate toplice (44,4%), a najmanje pehar (0%). Ostali simboli prikazani su u tablici 1.

**Tablica 1.** Simboli prepoznatljivosti u prošlosti

	%	N
1.Toplice	44,4	75
2.Ždral	13,6	23
3.Dvorac	17,2	29
4.Stablo	3,6	6
5. Bez odgovora	20,7	35

Prilikom odabira trenutačnih simbola prepoznatljivosti Daruvara, bila su ponuđena četiri<sup>10</sup> simbola (dvorac, pehar, stablo, ždral). Moglo se odabrati sve ponuđeno ili ništa. Neki ispitanici birali su samo jedan simbol, dok je većina njih odabrala dva, tri ili više. U tablici 2. prikazan je odabir prema školama i uključeni su svi odabiri.

**Tablica 2.** Simboli Daruvara

(%)	Gimnazija	Centar R. Steiner	OŠ Komen-sky	SŠ Tehnička	SŠ Ekonomska i turistička	OŠ V. Nazora	Ukupno
Dvorac	35,7	66,6	37,5	40,0	36,6	42,1	43,08
Pehar	7,14	11,1	0	5,71	13,3	3,51	6,79
Stablo	28,6	38,8	6,25	17,1	13,3	3,51	17,93
Ždral	57,1	77,7	43,7	65,7	50,0	45,6	56,63
Sve navedeno	28,6	22,2	50,0	31,4	36,6	35,1	33,98

<sup>9</sup> Primjerice daruvarski Adam i Eva, par ginko biloba kod dvorca i platana na zapadnom ulazu u Julijev perivoj.

<sup>10</sup> Četiri elementa se pojavljuju u gotovo svim tradicionalnim kulturama, uz povremeni dodatak petog elementa, kao Centra koji predstavlja kvintesenciju koja opet može biti Duh, svijest, ljubav ili Praznina.

Istraživanje provedeno po daruvarskim školama pokazalo je prihvaćenost predloženih simbola (svih navedenih od 22,2% do 50,0%). Najprihvaćeniji su ždral (od 43,7% do 77,7%) i dvorac (od 35,7% do 66,6%), što je lako objasniti i trenutačnim grbom grada Daruvara (u kojemu se kombinira ždral s utvrdom/dvorcem), imenom – Ždralovgrad i utjecajem plemićke obitelji Janković. Iako topli izvori nisu bili među ponuđenima, njih je odabrala većina kao simbol u prošlosti pa se tako mogu smatrati središnjim simbolom ovoga kraja. Osim tog simbola, prevladava odabir dvorca i ždrala koji se nalaze u današnjem grbu Daruvara. Znakovit je odabir stabla jer se ono dosta rijetko koristi u prezentaciji daruvarskoga kraja, a predstavlja živi simbol i uz tople izvore predstavlja poveznicu sa svim razvojnim razinama daruvarskoga kraja. Visok postotak onih koji su odabrali sve ponuđene vizualne simbole mjesta pokazuje da oni dobro komuniciraju poruke koje pokazuju temelj egzistencije lokalnog stanovništva tijekom povijesnog trajanja. Na pitanje što bi trebali biti simboli Daruvara u budućnosti, najveći broj (22,5%) njih smatra da trebaju ostati kao dosad, a dodani su i odgovori koji nisu simboli, nego djelatnosti (turizam) ili značajke (multikulturalizam), što ne znači da se ne bi mogli vizualno prikazati. Najmanji broj ispitanika odabrao je pehar koji se tek odnedavno koristi kao simbol.

**Tablica 3.** Simboli u budućnosti

	%	N
„Gola Maja“	4,7	8
Toplice	10,7	18
Kao i dosad	22,5	38
Stablo	5,3	9
Turizam	17,2	29
Ždral	16,0	27
Pehar	0,6	1
Multikulturalizam	0,6	1
Bez odgovora	22,5	38

Kao zanimljiva dopuna ovom istraživanju provedenome na određenom uzorku (169 nastavnika) napravljena je internetska anketa koja je na portalu Daruvarski portfolio<sup>11</sup> bila tri tjedna u lipnju 2015. godine. U tom je razdoblju 167 posjetitelja odgovorilo na anketno pitanje:

Koji simbol po vašemu mišljenju najbolje predstavlja Daruvar?

1) dvorac (radi jasnoće dodano je Jankovića jer rijetki znaju da je dvorac, vjerojatno, nastao na mjestu utvrde (Jakovljević, 2012: 44) i preuzeo je djelomičnu funkciju koju su u srednjem vijeku imale utvrde;

---

<sup>11</sup> Ovom prilikom zahvaljujem Predragu Uskoviću koji je postavio internetsku anketu na svoj portal.

2) pehar (dodan je *vas diatretum* najviše stoga jer je i u istraživanju 2012. slabo prepoznat kao gradski simbol; pokazalo se kako unatoč tome što se skulptura pehara nalazi kod pošte i manifestacija Vinodar ide već niz godina i nadalje nije u svijesti Daruvarčana kao bitan simbol daruvarskog identiteta;

3) stablo (ginkgo biloba – daruvarski Adam najpoznatiji je primjerak stabla) dodan je konkretni botanički primjerak, iako je to mogla biti i primjerice platana iz Julijeva perivoja;

4) topli izvori (nije bilo potrebno tumačenje jer su toplice u funkciji u svim povjesnim razdobljima, kao i danas);

5) ždral (za ovaj simbol nije bilo potrebno ništa napominjati zbog njegove najveće rasprostranjenosti u svim sferama daruvarskoga života).



Slika 4. Internetska anketa

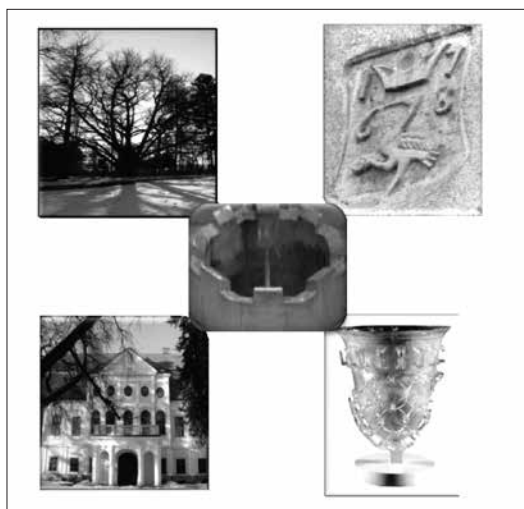
Najviše posjetitelja odabralo je simbol ždrala (32%), drugi simbol je dvorac (28%). Time smo pokrili današnji grb grada. Treći po važnosti posjetiteljima ove ankete bili su topli izvori (25%), manje značenje ima simbol stabla (13%), a najmanje potencijala za prezentnost Daruvara i dalje ima simbol pehara (2%).

## 5. Rasprava

Strukture dugog trajanja na daruvarskom području nakon analize povjesnoga kretanja otkrivaju pet značajki koje se manje-više prožimaju. To su šume/stabla, izvori/vode, iscjeljivanje/liječenje, budnost/čuvanje i zaštita/svjesna obrana ranije spomenutih vrijednosti. Sve je te vrijednosti plemićka obitelj Janković prepoznala i obnovila u ovome kraju, nakon njihova zamiranja (ili barem nestanka iz povjesnih izvora) zbog dugotrajnih sukoba s Osmanlijama. Temeljni simboli bili su obuhvaćeni u istraživanju 2012. godine. U sklopu šireg istraživanja o gradskom identitetu, ispitanici su trebali odabrati četiri simbola prepoznata u strukturama dugog trajanja. Bili su ponuđeni oni simboli koji su se lako mogli povezati s četirima psihološkim funkcijama. To su osjetila, osjećaji, intuicija i mišljenje. Njih

se može povezati sa simbolima utvrde, pehara, ždrala i stabla. Ipak, ostavljena je mogućnost samostalnog odabira, što je većina iskoristila za toplice ili tople izvore. Topli izvori su onaj peti element koji povezuje sve ostale jer u sebi sadrži i zemlju (osjetila) i vodu (osjećaje) i vatru (intuiciju) i zrak (mišljenje). Izvor osvježavajuće i pročišćavajuće vode simbolizira uzvišenost težnji, ili „srebrne vrpce“ koja povezuje čovjeka s funkcijom centra (Cirlot, 1971: 369). Stoga je u internetskoj anketi 2015. objavljenom na portalu Daruvarski portfolio bilo ponuđeno pet simbola, a zanimljivo je da su rezultati prilično slični istraživanju iz 2012. godine.

Kada je riječ o ždralu kao najprepoznatljivijemu gradskom simbolu, zanimljivo je spomenuti članak V. Herouta *Problem našeg zavičajnog (daruvarskog) identiteta* objavljen u blogu Priče iz prošlosti.<sup>12</sup> Ždral je ptica selica, a kada pročitamo sljedeći navod iz spomenutog Heroutovog članka možda nam postane još jasniji odabir ovog simbola na vrhu daruvarskog identiteta: „Odgovor zašto Daruvarčani nemaju razvijen jak osjećaj lokalnog identiteta treba tražiti u njegovoj prošlosti. Jak identitet za regionalni prostor dobiva se tijekom dužeg vremena i to kroz generacije stanovnika koji žive na tom prostoru. Po ovom pitanju ova su područja bila uveliko hendikepirana jer su se razvijala u drugačijim okolnostima nego mnoge druge sredine. Novovjekni Daruvar je nastajao postupno od druge polovine 18. do početka 20. stoljeća. Njegovi su stanovnici bili različite nacionalnosti koji su se razlikovali ne samo



Slika 5. Mandala svijesti daruvarskoga kraja

jezikom već i kulturi življenja. Čak i Hrvati koji su se ovamo doseljavali dolazili su iz različitih hrvatskih prostora i zato je i među njima bilo razlika jer su oni njegovali tradiciju svojih ranijih sredina i zato se tu dugo nije mogao stvoriti neki zajednički regionalni utjecaj.”

Kao lijekom tome slabo razvijenom osjećaju lokalnog identiteta, uz jačanje znanja o zavičajnoj povijesti, valja se pozabaviti i kolektivnom psihologijom grada. U skladu s time, predlaže se sljedeća koncepcija zasnovana na mandali koja odražava svijest daruvarskog kraja kroz stoljeća. Na njoj se nalaze simboli baštine: pehar, ždral, stablo i utvrda (oko izvora u središtu).

<sup>12</sup> <http://blog.dnevnik.hr/vjenceslav1943/2014/02/index.html> (pristup 28. 6. 2015.).

Povijest antike prikazuje se pričom o Jasima (Iscjeliteljima/Topličanima), Silvanu (bogu izvora i šuma), vinu (peharu Vas diatretumu, najpoznatijemu daruvarskom arheološkom nalazu), termama i gradu Aquae Balissae. Simbol pehara, odnosno posude predstavlja most za osjećajni tip. Povijest srednjeg vijeka otkriva se u priči o samostanima (osobito benediktinskoj opatiji iz Bijeje) i Svetačju – „svetoj zemlji“ (punoj svetih izvora) koja se s dolaskom Turaka pretvara u „ničiju zemlju“. Od želje za samoočuvanjem ostale su utvrde i legende koje ih okružuju. Utvrda odgovara onima koji svijet doživljavaju prvenstveno svojim osjetilima. Općenito gledano, utvrda je simbol čovjekova unutrašnjega skloništa, pećine srca i povlaštenog mjesta komunikacije između ljudske duše i božanstvenog ili apsolutnoga. Povijest novog vijeka na ovim prostorima počinje odlaskom Turaka, ali novi život dolazi tek pojavom plemićke obitelji Jankovića u drugoj polovici 18. stoljeća. Iz toga vremena datiraju najstarije daruvarske građevine (spomenička baština), daruvarski parkovi i perivoji. Simbol stablo utjelovljen je u najstarijem primjerku ginkga bilobe. Starim narodima stablo je objava božanstva, slika kozmosa, simbol prirode koja se neprestano obnavlja. Stablo se štuje zbog onoga što ono označuje i otkriva: u njemu se ogleda duhovna stvarnost, ono je ispunjeno „svetim“ moćima. Drvo spoznaje i sjaj u krošnji misli otkriva se u misaonim tipovima. Najnovije doba, dvadesetostoljetna povijest, često nepravedno zanemarena zbog balasta politike i međunacionalnih sukoba, uglavnom čeka na otkrivanje u arhivima. Simbol je ždral koji asocira na budnost bez koje nema iscjeljenja. Ždral odgovara intuitivnom tipu.

## 6. Zaključak

Kulturna baština izvor je našeg identiteta i kohezije za društva poremećena zbunjujućim promjenama i gospodarskom nestabilnosti. Sastoji se od dobara koja su naši preci stvorili i očuvali tijekom vremena. Učenje o baštini pomaže u jačanju svijesti o našim korijenima te razumijevanju bogatstva drugih kultura i ljudi. Poštovanje baštine otvara vrata međukulturalnom dijalogu.<sup>13</sup> U razdobljima daruvarske povijesti pronašli smo simbole koji nas spajaju s identitetom u strukturama dugog trajanja. Otkriveni simboli jačaju samosvijest i povezuju zajednicu. Jedna od posljedica takvog razmišljanja može biti nadopuna današnjeg grba Daruvara ostalim simbolima identiteta. Ispred kula na zelenim bregovima mogu se dodati dva drveta, na ulazu u grad bi mogao stajati pehar, a ispod grada izvirati izvor. Tako bi se dobila simbolična slika koja bi uravnotežila kolektivno nesvjesno daruvarskoga kraja. Zašto je ovo korisno? Čovjek se uspravnim položajem odvojio od ostalih primata. „Na nogama se može ostati samo u budnom stanju.“ (Eliade, 2003: 9). Uspravnim položajem

<sup>13</sup> Protecting Our Heritage and Fostering Creativity, <http://en.unesco.org/themes/protecting-our-heritage-and-fostering-creativity> (pristup: 6. 6. 2015.).

dolazi do organizacije prostora u strukturu s četirima osnovnim smjerovima projiciranim od središnje osi. To prvobitno iskustvo spašava čovjeka od osjećaja bačenosti u nepoznat, bezgraničan prostor. Ne može se dugo živjeti u vrtoglavi izazvanoj dezorijentacijom. To iskustvo orijentiranog prostora još je blisko modernom čovjeku, misli Eliade, samo on više nije svjestan njegove egzistencijalne vrijednosti. Dakle, radi bolje integracije u prostor, valja osvijestiti funkcije kolektivne psihologije lokalnog identiteta. Jedna od mogućnosti daje se u mandali daruvarskoga kraja. Rezultati anketa, ali i višegodišnja promišljanja o gradskom identitetu dovode do zaključka da bi se gradski grb mogao osvježiti dodavanjem barem jednog od simbola prepoznatih u ovom istraživanju, postojećim simbolima ždrala i utvrde (dvorca). Simbolom izvorske vode na grbu jasnije bi se istaknula njegova turističko-lječilišna funkcija, naglasivši tako razlog koji je potaknuo ždrala da svije gnijezdo u ovom kraju.<sup>14</sup> Voda simbolizira i osobno i kolektivno nesvjesno te njihove borbe psihičkih dubina da pronađu način formuliranja jasnih poruka razumljivih svijesti (Cirlot, 1971: 366). Ipak, ne treba zaboraviti da su drevni narodi razlikovali donje od gornjih voda, pri čemu su gornje vode predstavljale potencijal ili ono što je moguće, dok su one donje vode predstavljale ono stvarno ili već stvoreno. To znači da se trebamo otvoriti i kreativnosti, a ne ostati samo na postojećemu.

#### SUMMARY

**Abstract:** In this article the author analyses some functions of local identity and some aspects of its communication. This research explores the elemental symbols of Daruvar's heritage by using the historical method and the survey method made in two different approaches and during the 2 time intervals. The research results revealed that respondents often chose the springheads, along with two heraldic elements, the fort and the crane as symbols of the Daruvar local identity. By analysing the historical trends in the Daruvar area author reveals five crucial meanings in the structures of long duration that are more or less interconnected: the forests / trees, springheads / water, healing / nursing, vigilance / preservation and protection / defence of the aforementioned values. All of these values were recognized by the noble family Jankovic and restored in this region. Found symbols of local history connect us with the identity, they strengthen self-awareness and connect us with the community. Therefore the author recommends the possibility to incorporate the new elements in present coat of arms to show the connection of the recognized symbols as the structure elements of long duration in local history.

**Key words:** symbols, heraldry, the structure of long duration, a local identity, communications heritage, aristocratic family Jankovići

---

<sup>14</sup> Ždralovi se gnijezde u močvarama, tražeći udaljena mjesta kao što su arktičke tundre, stepe, visoravni i močvarne šume. Gnijezdo rade u blizini vode, najrađe uz dubinu do oko koljena. Iako su ždralovi vrlo društvene ptice, gnijezda grade podalje jedno od drugoga. Uz rijetke iznimke, ždralovi se gnijezde na tlu (Wikipedia, [https://hr.wikipedia.org/wiki/%C5%BDdralovi#Gnijezdo\\_i\\_podmladak](https://hr.wikipedia.org/wiki/%C5%BDdralovi#Gnijezdo_i_podmladak), pristup 28.6.2015.).

LITERATURA:

- ASSMANN, Jan (2006.) *Kultura sjećanja.// U: Kultura pamćenja i historija/ prir. Maja Brkljačić i Sandra Prlenda. Golden marketing: Zagreb.*
- ATLAGIĆ, Marko (1982.) *Grbovi plemstva u Slavoniji 1700. – 1918.* Čakovec: Zrinski
- BOJNIČIĆ, I. (1899.) *Der Adel von Kroatien und Slavonien.* Pretisak: Golden marketing (1995.): Zagreb.
- BOTHEROYD, S. & P. (1998.) *Lexicon keltske mytologie.* Praha: Ivo Železný.
- BRANDT, K. (1997.) *Ptice s ljudskom dušom.* Zagreb: Cid-nova.
- CIRLOT, J. E. (1971.) *A dictionary of symbols.* London: Routledge.
- CVANCIGER, I. (1975.) „Grb grada“, 11 – 12. U: Daruvar – monografija. Zagreb: Izdavačko i propagandno poduzeće Zagreb.
- ELIADE, M. (2003.) *Istorija verovanja i religijskih ideja.* Beograd: Bard Fin.
- HEROUT, V. (2014.) Problem našeg zavičajnog (daruvarskog) identiteta. Blog: Priče iz prošlosti.
- JILEK, Miroslav (1995.) Tajna Podborja: putovanje krhotinama vremena i sjećanja.// *Vrela* 6 – 7., 38 – 40.
- JUNG, C. G. (1985.) *Psihološki tipovi.* Novi Sad: Matica srpska.
- PALAVRA, Z. (2013.) *Virtualna kultura i lokalni identitet – novi mediji u komuniciranju tradicionalnih poruka.* Doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet.
- SCHEJBAL, B. (2003.) „Nova razmatranja o Aquae Balissae i narodu Jaza: Pejzaž – Vode – Etimologija – Kultovi – Mitologija, pitanje atribucije i kontinuiteta“, *Opvsc. archeol.* 27, 393 – 416.
- VREG, F. (1998.) *Humana komunikologija: etološki vidici komuniciranja, ponašanja, djelovanja i opstanka živih bića.* Zagreb: Hrvatsko komunikološko društvo: Nonacom.
- ZMAJIĆ, B. (1996.) *Heraldika, sfragistika, genealogija, veksikologija, rječnik heraldičkog nazivlja.* Zagreb: Golden marketing.